

NOVA NAČELA GRAĐANSKOG PRAVOSUĐENJA

Prof. dr. sc. Stefan Georgievski*

UDK 347.91/95(091)

Izvorni znanstveni rad

Građanski ustavi zemalja u tranziciji te njihovo članstvo u Vijeću Europe diferencirali su neka nova načela pravosuđenja, koja se odnose i na provosuđenje u građanskim stvarima, koje je njegov sastavni dio. U ovom se radu ukratko govori o četiri takva načela: (a) o načelu prioriteta i hitnosti zaštite ljudskih sloboda i prava (v. infra ad I), (b) o načelu socijalne pravde (v. infra ad II), (c) o načelu suđenja u razumnom roku (v. infra ad III) te (d) o načelu kvalificiranog zastupanja stranaka (v. infra ad IV). Osvrt na ta načela uglavnom se zasniva na zakonodavstvu Republike Makedonije te na međunarodnim pravnim aktima koji je obvezuju.

Ključne riječi: građansko pravosuđenje, načela, Makedonija, Vijeće Europe

I. PRIORITET I HITNOST U ZAŠTITI LJUDSKIH SLOBODA I PRAVA

1. Osnovne slobode i prava, priznati međunarodnim pravom i utvrđeni Ustavom, temeljne su vrijednosti ustavnoga poretka Republike Makedonije. Radi se o veoma značajnoj ustavnoj materiji, kojoj je posvećeno više od jedne trećine članaka Ustava. Sve te slobode i prava raspoređeni su u tri grupe: (a) građanske i političke slobode i prava (21 članak), (b) ekonomska, socijalna i kulturna prava (20 članaka) i (c) garancije osnovnih sloboda i prava (5 članaka). Ustav je predvidio dva puta zaštite tih sloboda i prava: pred sudovima te pred Ustavnim sudom Republike Makedonije.¹

---

* Dr. sc. Stefan Georgievski, profesor Pravnog fakulteta u Skopju, Krste Misirkov b.b., Skopje, Makedonija (autorov članak preveo prof. dr. sc. Mihajlo Dika)

¹ Članak 50. stavak 1. Ustava Republike Makedonije (URM) glasi: "Svaki se građanin može pozvati na zaštitu sloboda i prava utvrđenih Ustavom pred sudovima i pred Ustavnim sudom Republike Makedonije".

Ustav je taksativno nabrojio slobode i prava kojih se zaštita može ostvarivati pred Ustavnim sudom - sloboda uvjerenja, savjesti, misli i izražavanja misli, političkog udruživanja i djelovanja te zabrana diskriminacije građana na osnovi spola, rase, vjerske, nacionalne, socijalne i političke pripadnosti. Svaka druga sloboda i pravo iz Ustavom utvrđenog korpusa ljudskih sloboda i prava štiti se pred sudovima.

2. U članku 51. stavku 1. URM određeno je da se zaštita Ustavom utvrđenih sloboda i prava ostvaruje u postupku zasnovanom na načelu prioriteta i hitnosti. Ta ustavna odredba, međutim, nije razrađena u Zakonu o sudovima (ZSRM),² niti u zakonima o građanskim sudskim postupcima,³ odnosno niti u jednom zakonu o sudskim i nesudskim postupcima (!).

I pored toga citirana ustavna odredba nije puka deklaracija, jer iako nije preuzeta i razrađena u odgovarajućim zakonima, ona obvezuje i mora se primjenjivati neposredno budući da je riječ o ustavnom načelu o sudovanju. Sudove na primjenu toga ustavnog načela obvezuje i Zakon o sudovima koji propisuje da se (u nedostatku odgovarajućih normi) ustavne odredbe imaju primjenjivati neposredno ako (kada) su primjenjive.⁴ A odredba članka 51. stavka 1. URM svakako je primjenjiva ustavna norma.

3. I pored toga, ipak, nije isključena mogućnost da se u praksi pojave sporne situacije. Jedna takva situacija postojala bi u slučaju u kojemu bi i sudovi i Ustavni sud odlučili u istoj pravnoj stvari, iako bi samo jedno od tih tijela bilo za to nadležno. Spornost te situacije očitovala bi se u tome što nije utvrđen mehanizam za stavljanje izvan snage jedne od tih dviju odluka, što je bilo potrebno uraditi da se pristupilo razradi ustavnoga načela. Zasad, što se tiče uzurpacije nadležnosti od strane sudova, rješenje bi se moglo naći u učenju o inegzistentnosti sudskih odluka.⁵ Ali i u tom učenju ne bi se moglo naći rješenje za odluku Ustavnoga suda donesenu u pravnoj stvari za koju je predviđena nadležnost sudova. Naime, ako se *de lege lata* ne može prihvatiti da Ustavni

---

² U članku 10. stavku 2. ZSRM nabrojena su načela na kojima se zasnivaju sudski postupci, a među njima nema načela o kojemu je riječ.

³ U parničnom postupku hitnost postupanja predviđena je u parnicama iz radnih odnosa i zbog smetanja posjeda, u izvanparničnom postupku to je načelo utvrđeno za postupke u stambenim stvarima, dok se ovršni postupak i postupak osiguranja u cijelosti zasnivaju na tom načelu.

⁴ Članak 12. stavak 2. ZSRM.

⁵ O nepostojećoj presudi v. поближе Triva-Belajec-Dika, Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, 1986, 564-565.

sud stavlja izvan snage odluke redovnih sudova, tada se ne može prihvatiti ni to da bi se odluka Ustavnoga suda mogla staviti izvan snage odlukom redovnoga suda. Situacija o kojoj je riječ vjerojatno će biti razriješena ustavnim promjenama koje slijede, a kojima se predviđa uvođenja tzv. ustavne tužbe.

II. NAČELO SOCIJALNE PRAVDE

1. Republika Makedonija je demokratska i socijalna država. Prema toj ustavnoj proklamaciji⁶ potrebno je utvrditi demokratska i socijalna prava. Takva su prava jednim dijelom utvrđena samim Ustavom, dok je to pobliže učinjeno zakonima, osobito zakonima iz tzv. socijalne sfere, ali i zakonima o građanskim sudskim postupcima. Međutim, kako će poslije biti objašnjeno, nekim su zakonima predviđena rješenja koja su protivna tom ustavnom postulatu. A i jedni i drugi tiču se građanskoga procesa.

2. Za demokratičnost građanskog procesa od osobite je važnosti ustavna odredba kojom se proklamira da su svi građani Republike Makedonije jednaki u slobodama i pravima neovisno o spolu, rasi, boji kože, nacionalnom i socijalnom porijeklu, političkom i vjerskom uvjerenju, imovinskom i društvenom položaju te da su svi jednaki pred Ustavom i zakonima.⁷ Za socijalnost građanskog procesa, pak, važna je odredba Zakona o sudovima koja propisuje da je svakome priznato pravo na jednak pristup sudovima u zaštiti njegovih prava i na pravu utemeljenih interesa, a da taj pristup ne može nikome biti uskraćen uslijed nedostatka materijalnih sredstava.⁸ Ta je odredba izraz načela socijalne pravde, ali se njome ono ne ostvaruje u cijelosti.

U smislu načela socijalne pravde, naime, nije dovoljno osigurati formalni pristup sudovima u građanskom procesu, što je i osigurano priznanjem mnogih procesnih prava, kao što je pravo na podnošenje tužbe, pravo na saslušanje stranaka, jednakost stranaka, pravo na oslobođenje od plaćanja parničnih troškova, itd. Prema načelu socijalne pravde potrebno je osigurati faktičnu mogućnost ostvarenja procesnih prava tako što će strankama biti priznata i socijalna prava, svima, a ne samo siromašnima, a to se može postići samo ako im se

---

⁶ Članak 1. stavak 1. URM.

⁷ Članak 9. URM.

⁸ Članak 7. stavak 1. i 3. ZSRM.

osigura dostupan, jeftin i brz građanski sudski postupak te human postupak primjene prisile.⁹

3. Građanski proces je dostupan (blizak) onima koji imaju potrebu za pravnom zaštitom ako je osigurana široka mreža prvostupanjskih sudova koji imaju široku stvarnu nadležnost.¹⁰ U tom se pogledu stanje u Republici Makedoniji može ocijeniti relativno zadovoljavajućim.

U Republici Makedoniji ustanovljena je jedinstvena i jednostavna organizacija sudova koja se sastoji od prvostupanjskih i drugostupanjskih sudova te jednog trećestupanjskog suda. Mrežu prvostupanjskih sudova čini 27 osnovnih sudova, od kojih četiri imaju vanjske odjele. Budući da i ti odjeli obavljaju poslove iz nadležnosti osnovnih sudova, može se uzeti da tu mrežu čini 31 sud. To se s obzirom na nevelik teritorij i stanovništvo od 2,2 milijuna može smatrati dovoljnim. U Republici Makedoniji nema nikakvih specijaliziranih sudova, čak ni vojnih: sva prvostupanjska sudska nadležnost za građanske i sve ostale stvari (uključujući i prekršajne) dana je navedenim sudovima.

Što se tiče stvarne nadležnosti za odlučivanje u građanskim stvarima u prvom stupnju, osnovni sudovi imaju različitu stvarnu nadležnost, uvjetno rečeno trostupanjsku: osnovnu koja pripada svim osnovnim sudovima, proširenu koju ima 16 osnovnih sudova te najširu koju imaju samo tri takva suda. To građuiranje stvarne nadležnosti osnovnih sudova, u biti, znači da organizacija prvostupanjskih sudova ipak nije tako jednostavna kako bi se moglo zaključiti s obzirom na organizaciju sudova kako je gore predstavljena.

4. Građanski proces nije skup ako su sudske pristojbe niske, ako stranke mogu voditi postupak osobno bez rizika, tj. ako nisu prisiljene (još manje - obvezane) koristiti se uslugama odvjetnika te ako se tražitelju pravne zaštite koji ne može podnijeti troškove postupka priznaje pravo na oslobođenje od plaćanja tih troškova.¹¹ Rješenja prihvaćena u uređenju građanskog procesa Republike Makedonije nisu uvijek u duhu načela socijalne pravde.

Pozitivne karakteristike makedonskog građanskog procesa ogledaju se u sljedećem: (a) on nije formaliziran tako da procesne radnje može poduzeti svaki prosječno obrazovani pojedinac, (b) sud sam, po službenoj dužnosti, provodi postupak koje je ovlaštena stranka pokrenula tužbom, u pravilu, ne čekajući prijedloge stranaka, (c) sud pomaže neukim strankama u poduzimanju

⁹ V. Stalev, *B'lgarsko graždansko procesualno pravo*, Sofija, 1994, 90.

¹⁰ Tako Stalev, *op. cit.*, 90, 91.

¹¹ V. Stalev, *op. cit.*, 91.

procesnih radnji upozoravajući ih na nedostatke u njihovim podnescima i pomažući im u njihovom otklanjanju, zbog čega (d) stranke nisu primorane koristiti se uslugama odvjetnika, što nisu dužne učiniti ni u postupku pred sudovima viših instancija, (e) siromašnim strankama priznaje se pravo na oslobođenje od plaćanja troškova, itd.

Ipak, građanski je sudski postupak u Republici Makedoniji relativno skup. U tome prednjače sudske pristojbe koje su prihod države. Prije svega, *ex lege*, nema oslobođenja od plaćanja sudskih pristojbi za određene parnice: u svakoj se parnici plaća sudska pristojba, samo je za neke od njih predviđena niža tarifa. Štoviše, sud nije dužan prihvatiti procesnu radnju tužitelja koja podliježe pristojbi dok se propisana pristojba ne plati.¹² Sud poduzima procesne radnje na prijedlog tuženika, ali je dužan, nakon prethodne opomene, odmah inicirati postupak za prisilnu naplatu pristojbe.¹³ Tako je npr. najniži iznos sudske pristojbe za tužbu 600,00 denara (oko 9 eura), a najviši 60.000,00 denara (oko 900 eura). To su veliki iznosi ako se ima u vidu da je prosječna plaća oko 10.000,00 denara (oko 150 eura) te da je vrlo visok postotak nezaposlenih. O snižavanju sudskih pristojbi nema govora. Naprotiv, smatra se da ih treba i dalje držati visokima kako bi utjecale na stranke da se ne tuže (!).¹⁴ Nitko ne govori o tome da je dovedena u pitanje zaštita prava putem suda. Nitko ne vodi računa o "socijalnosti" Republike Makedonije te o tome da ustavnu deklaraciju treba poštovati i kada je u pitanju ostvarivanje prava u građanskom sudskom postupku.

Posebno je dovedeno u pitanje siromaško pravo. To se pravo svodi samo na oslobođenje od plaćanja sudskih pristojbi, a sve drugo ne dolazi u obzir jer su proračunska sredstva strogo ograničena. Nema govora o formiranju posebnoga fonda za tu svrhu, kakvi postoje u nekim zemljama.

5. Pod pritiskom velikog broja sudskih predmeta te nedopustivo visoke neažurnosti sudova, maratonskog trajanja postupaka, itd., dovodi se u pitanje položaj suda u pogledu materijalnoga upravljanja postupkom, koje se hoće prenijeti na stranke, predlaže se reduciranje instancija, uvođenje obvezatnog odgovora na tužbu i kontumacijske presude zbog propuštanja da se da takav

---

¹² Članak 141. stavak 2. Zakona o parničnom postupku (ZPPRM).

¹³ Zaključak Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Makedonije.

¹⁴ Uvođenjem notarijata (javnog bilježništva), umjesto da se olakšaju i pojeftine usluge, stanje je gore u usporedbi s onim kakvo je bilo kada su neke od usluga koje sada pružaju notari davali sudovi i organi općinske uprave - te su usluge sada skuplje.

odgovor, ograničenje načela *beneficium novorum*, itd.¹⁵ Sve bi to, međutim, dovelo do odstupanja od načela socijalne pravde.

6. Posebno se atakira na humanost u zaštiti dužnika (ovršenika) u ovršnom postupku. Glorificira se tražbina vjerovnika (ovrhovoditelja), koja se nastoji ostvariti pod svaku cijenu, tako da se traži eliminacija egzistencijskog minimuma kod ovrhe radi naplate novčanih tražbina. Pritom se ne vodi računa o tome da se time regrutiraju socijalni slučajevi.¹⁶ To nastojanje ne samo da je protivno načelu socijalne pravde već je nepravedno i prema ostalom dijelu stanovništva, jer u tim slučajevima socijalnu pomoć osigurava država. Prelazi se preko činjenice da je tražbina nastala iz ugovornoga odnosa, u kojemu svaki sudionik mora preuzeti svoj dio rizika, a ne da društvo mora snositi posljedice ostvarivanja vjerovnikove tražbine pod svaku cijenu. Osiguranje egzistencijskog minimuma, naime, nije samo stvar poštovanja načela socijalne pravde već i način da se država zaštiti od tereta uzdržavanja dužnika koji su zbog ovrhe postali socijalnim slučajevima. Pojedinačni interesi (vjerovnika) moraju se uskladiti s općim društvenim interesima, oni ne bi smjeli prevladati.

III. SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU

1. Suđenje u razumnom roku postulat je Europske konvencije o pravima čovjeka. Taj postulat obvezuje Republiku Makedoniju neposredno jer je prema Ustavu svaki međunarodni ugovor, ratificiran u skladu s Ustavom, sastavni dio njezina pravnog poretka.

Osim toga, suđenje u razumnom roku jedno je od načela pravosuđenja utvrđenih Zakonom o sudovima. U članku 7. stavku 2. toga zakona rečeno je: "Svatko ima pravo na ... suđenje u razumnom roku". U vezi s predstojećim ustavnim promjenama zagovara se i podizanje toga načela na rang ustavnoga načela.

Načelo o suđenju u razumnom roku ovdje će biti razmotreno s više aspekata - s aspekta odugovlačenja postupka s obzirom na njegovu organizaciju po zakonu te s aspekta objektivnih i subjektivnih faktora koji tome pridonose. Konzekvencije svakog od tih triju aspekta su različite.

---

¹⁵ Cenzus za izjavljivanje revizije iznosi 1.000.000,00 denara, a u privrednim sporovima 1.500.000,00 denara (oko 15.000,00 odnosno 45.000,00 eura). Taj je cenzus predložen upravo u samom Parlamentu prikom usvajanja Zakona o parničnom postupku.

¹⁶ U Republici Makedoniji socijalnom se pomoći koristi oko 70.000 domaćinstava.

2.1. Suđenje u razumnom roku ne uključuje vrijeme obuhvaćeno rokovima utvrđenim zakonima o građanskim sudskim postupcima, ali, u pravilu, ni sudske rokove. "Odugovlačenje" postupka uvjetovano tim rokovima smatra se onim koje se uklapa u suđenje u razumnom roku. Ipak, ako se bolje razmisli, može se zaključiti da i u normativnoj organizaciji postupka "ima prostora" za njegovo skraćivanje, i to kako u pogledu instancija i pravnih lijekova, tako i s obzirom na određene stadije odnosno faze prvostupanjskog postupka. Takav je "prostor" evidentan u parničnom i izvanparničnom postupku, a osobito u ovršnom postupku.

Što se tiče instancija i pravnih lijekova, u Republici Makedoniji zakonodavstvo je hendikepirano ustavnom garancijom prava na žalbu.¹⁷ Ta se ustavna garancija shvaća doslovno, pa se ponekad predviđaju čudna rješenja, a daju se i neshvatljiva tumačenja.¹⁸ Ustavna garancija prava na žalbu nameće dva pitanja: (a) je li žalba minimum ili maksimum pravnih sredstava kojima se osigurava ocjena (preispitivanje) pojedinačnih sudskih odluka (i odluka drugih tijela) i (b) treba li u Ustavu upotrijebljeni izraz "žalba" razumjeti u njegovu nominalnom značenju, kao jedan (prvi) od redovnih (i uopće) pravnih lijekova, ili se taj izraz može shvatiti u (odnosno i u) širem smislu, tj. kao "pravno sredstvo"?¹⁹

Radi skraćivanja postupka u građanskim stvarima moguće su promjene u prvostupanjskom postupku i u postupku u povodu pravnih lijekova.

U prvostupanjskom parničnom postupku bilo bi moguće: - povećati zastupljenost načela pismenosti, što bi se između ostaloga očitovalo u tome da

---

¹⁷ Članak 15. URM.

¹⁸ Tako su, na primjer, u postupku donošenja novog Zakona o parničnom postupku bile osporene odredbe kojima je bilo propisano da nema mjesta posebnoj žalbi protiv rješenja kojima se rukovodi postupkom u formalnom smislu jer da se time vrijeđa Ustavom zajamčeno pravo na žalbu.

Ili, još izraženije, u upravnom postupku. Prema propisima o organizaciji i radu Vlade Republike Makedonije i njezinih ministarstava, ministarstva su prvostupanjska tijela i onda kada prvostupanjsku odluku donose njihove područne jedinice. O žalbi odlučuju komisije pri Vladi, koje se formiraju za različita područja. One se sastoje od tri člana, od kojih su dva člana zaposlenici Ministarstva protiv čijih se odluka izjavljuje žalba (!?). Ako se ima na umu da su ministarstva zapravo sastavni dijelovi Vlade i da upravno postupanje počiva i na hijerarhijskoj podređenosti u upravnom funkcioniranju pojedinog ministarstva, može se zaključiti da se radi o jednostupanjskom postupku, što je u biti nekorisno i samo opterećuje i odugovlači ostvarivanje prava (v. bilj. 19).

¹⁹ Na primjer: "žalba" protiv presude arbitražnog suda je tužba za poništaj arbitražne odluke, "žalba" protiv konačnog upravnog akta je tužba kojom se pokreće upravni spor.

stranke svoje podneske više ne bi mogle davati usmeno na zapisnik i sud im više ne bi mogao pomagati radi dopune i popravljivanja njihovih nerazumljivih i nepotpunih podnesaka; - uvesti u pogledu sastava suda rješenje po kojemu bi u pravilu sudio sudac pojedinac, a vijeće samo u slučajevima određenim zakonom; - eliminirati, u skladu s time, pripremno ročište te predvidjeti obvezatno davanje pisanog odgovora na tužbu: zbog propuštanja odgovora izricala bi se kontumacijska presuda; - ograničiti upozoravanje stranaka na procesna prava i na parnične radnje koje mogu poduzimati samo na slučajeve u kojima nemaju kvalificirane punomoćnike, odnosno u kojima se one njima ne koriste iz neznanja; - utvrditi mogućnost novčanog kažnjavanja stranaka, intervenijenata, njihovih zakonskih zastupnika i punomoćnika kada oni postupaju s namjerom da drugome nanesu štetu ili da, protivno dobrim običajima, savjesti i poštenju, zlorabe prava koja su im zakonom priznata te uvesti mogućnost poduzimanja drugih mjera protiv tih osoba u takvim slučajevima; - odgađati ročišta samo za određeno vrijeme; - otvoriti mogućnost da se dostava obavlja i izvan radnog vremena, odnosno i prije 6,00 i nakon 20,00 sati; - isključiti prigovor protiv odluke predsjednika vijeća kojom zabranjuje određena pitanja, itd. Najveća moguća promjena koja se tiče parničnog postupka u cjelini, a ne samo prvostupanjskog postupka, odnosila bi se na materijalno upravljanje postupkom, koje bi sve više, ako ne i u cijelosti, preuzimale stranke. U tom smislu sud ne bi bio ovlašten utvrđivati činjenice na koje se stranke nisu pozvale, već bi se utvrđivanje istine svodilo samo na činjeničnu građu koju su sudu ponudile stranke. Iznimka bi se ticala zaštite od raspolaganja stranaka koja bi bila protivna prisilnim propisima i pravilima morala. Stranke bi bile dužne sve činjenice iznijeti i sve dokaze predložiti već u tužbi, odgovoru na tužbu i najkasnije na prvom ročištu, a kasnije tijekom postupka samo ako dokažu da nisu krive za propuštanje. Ukratko: *ius novorum* treba maksimalno ograničiti već u prvostupanjskom postupku, a posebno u postupku u povodu pravnih lijekova, redovnih i izvanrednih. Potrebno bi bilo osigurati stručno zastupanje stranaka, o čemu će biti riječi *infra ad IV*.

Oslobođenje suda od službenih obveza može se predvidjeti i u postupku po pravnim lijekovima. Višestupanjski sudovi ne bi bili dužni paziti na bitne povrede parničnog postupka.²⁰ Diskutabilno je bi li sudovi trebali paziti po

---

²⁰ Sve naprijed navedeno zastupljeno je u novom Zakonu o parničnom postupku Republike Slovenije, v. L. Ude, Značilnosti novega zakona o pravnem postopku, u: Zakon o pravnem postopku, Ljubljana, 1999, 11-96.

službenoj dužnosti i na pogrešnu primjenu materijalnog prava.²¹ Što se tiče pravnih lijekova, čini se nužnim njihova racionalizacija - dovoljno je postojanje samo žalbe (redovni lijek) i revizije (izvanredni lijek). Zahtjev za zaštitu zakonitosti trebalo bi ukinuti jer se taj pravni lijek ne uklapa u koncepciju zaštite prava u parničnom postupku.²²

Nijedna od navedenih mogućnosti skraćivanja parničnog postupka nije našla svoju primjenu u važećem Zakonu o parničnom postupku Republike Makedonije, iako je na sve te mogućnosti upozoreno prije nego što se pristupilo njegovu donošenju.²³

2.2. Zakonsku regulativu ovršnog postupka potrebno je preispitati s aspekta (a) pravnih lijekova, (b) ovršnih radnji i radnji osiguranja koje obavljaju suci, (c) ovrhe na nekretninama te (d) efikasnosti postupka.

Normiranje pravnih lijekova u ovršnom postupku i postupku osiguranja komplicira se zbog smanjene zastupljenosti načela obostranog saslušanja

---

²¹ Ude, op. cit., 71, smatra da treba, tome nasuprot, suziti preispitivanje po službenoj dužnosti primjene materijalnog prava i predvidjeti da sudovi u postupku po pravnim lijekovima paze po službenoj dužnosti samo na bitne povrede odredaba postupka, naročito na one koje se tiču osnovnih načela i procesnih pretpostavaka, čime bi se osiguralo korektno vođenje postupka, pošteno suđenje i pravna sigurnost.

²² Postupak je izgrađen na bipartitnom principu i sudski judikat djeluje *inter partes*, tako da primjena materijalnoga prava pogađa samo stranke. Ta okolnost čini umjesnim pitanje: Čemu inzistirati na pravilnoj primjeni materijalnog prava ako se na to ne pozivaju same stranke? To još više ako se ima u vidu mogućnost da stranke ionako mogu "preinačiti" pravni odnos uređen sudskom odlukom tako što će, nakon pravomoćnosti te odluke, taj odnos urediti drukčije. I ako se pritom ima u vidu da nema precedentnog prava, da sudovi nisu vezani stajalištima izraženim u pojedinim sudskim odlukama, zahtjev za zaštitu zakonitosti kao pravno sredstvo kojim bi se osiguravala jedinstvena primjena prava zaista nije potreban (za preispitivanje po službenoj dužnosti primjene materijalnog prava u povodu pravnih lijekova v. Ude, *idem*). Sve to ne opravdava djelovanje toga pravnog lijeka na konkretni pravomoćno završeni spor.

Funkcija osiguranja jedinstvene primjene prava, ako je radi toga zaista potrebno postojanje zahtjeva za zaštitu zakonitosti, mogla bi se ostvariti tako da se taj zahtjev transformira u svojevršno pravno sredstvo inspekcijske naravi. U povodu njega utvrđivalo bi se da je pri rješavanju određenog spora došlo do povrede zakona, procesnog ili materijalnog, ili obaju istovremeno, kao upozorenje za buduće pravilno vođenje postupaka i pravilnu primjenu materijalnog prava, bez učinka na pravomoćnost odluke kojom su te povrede počinjene.

²³ V. S. Georgievski, Osnovni principi za građanskoto procesno pravo na Republika Makedonija, Skopje, 1995, i od istoga autora: Istina u parničnom postupku, u zborniku radova u povodu osamdesete godišnjice B. Poznića.

stranaka. S druge strane, na odugovlačenje postupka utječe i izvanredni pravni lijek - zahtjev za zaštitu zakonitosti.

U Zakonu o izvršnom postupku iz 1998. bila su predviđena dva redovna pravna lijeka: (a) remonstrativni pravni lijek - prigovor (dužnika i treće osobe) i (b) devolutivni pravni lijek - žalba. Prigovor je osiguravao cjelovitiju afirmaciju načela obostranog saslušanja stranaka, ali upravo postojanje tih dvaju redovnih pravnih lijekova bilo je uzrokom odugovlačenja postupka, što su žestoko kritizirali i vjerovnici i sami suci. To je rješenje zadržao i Zakon o ovršnom postupku Republike Makedonije iz 1997. (ZOPRM). U zakonima o ovrši i osiguranju Hrvatske i Slovenije predviđen je drukčiji sustav pravnih lijekova. Oba zakona predviđela su samo jedan pravni lijek, koji je po hrvatskom zakonu žalba, a po slovenskom zakonu prigovor. Pored razlike u nazivima, razlika postoji i u karakteru tih pravnih lijekova. Dok je žalba prema Ovršnom zakonu Republike Hrvatske iz 1996. devolutivni pravni lijek s primjesom remonstrativnosti²⁴ (isto se predlaže i u predstojećim promjenama makedonskog zakona), prigovor po Zakonu o izvršbi in zavarovanju Republike Slovenije iz 1998. remonstrativan je pravni lijek s primjesom devolutivnosti.²⁵ Sigurno je da sustav dvostrukih redovnih pravnih lijekova dovodi do odugovlačenja postupka, jer su neke radnje suviše (prigovor, rješenje o prigovoru, a eventualno i ročište), što još više dolazi do izražaja ako se postupak ne vodi korektno (v. *infra ad 5*). Ipak, pogrešno bi bilo tvrditi da se postupak enormno odugovlači upravo zbog postojanja tih dvaju redovnih pravnih lijekova. Ne zagovara se taj sustav, nego se samo želi pokazati da su veći razlozi odugovlačenja na drugoj strani (v. *infra ad 4*, a osobito *infra ad 5*).

Izvanredni pravni lijek zahtjev za zaštitu zakonitosti zaista je suvišan u ovršnom postupku. To je postupak koji slijedi nakon parničnog postupka ili nekog drugog kognicijskog postupka, u kojima takav izvanredni pravni lijek egzistira i mogao je biti podignut. U ovršnom postupku taj je lijek i nepraktičan, pa čak i nezgodan, ako se uzme u obzir da postoje ovršni postupci u kojima se donosi veći broj odluka koje postaju pravomoćne, tj. nakon čije se pravomoćnosti postupak provodi dalje.²⁶

²⁴ U povodu žalbe prvostupanjski sud može preinačiti svoje rješenje.

²⁵ O prigovoru rješava prvostupanjski sud, ali ako ocijeni da nije osnovan, upućuje ga žalbenom sudu da o njemu odluči kao o žalbi.

²⁶ U ZOPRM-u predviđeno je donošenje šest odluka u ovrši na nekretninama koje moraju postati pravomoćne. U Zakonu o izvršbi in zavarovanju Republike Slovenije u tom je

U ovršnom postupku i postupku osiguranja ima dosta procesnih radnji u provedbi kojih se angažiraju suci premda to nije potrebno. Trebalo bi da suci odlučuju u postupku, a ne da obavljaju radnje pravno-tehničke naravi, kakvom je i radnja javne prodaje nekretnina. Suce treba osloboditi takvih radnji, a angažirati ih na kreativnijim poslovima. Čak i više, sudove bi trebalo osloboditi radnji tehničke prirode i sudskim se osobljem (u vidu "ovlaštenih osoba") koristiti za druge poslove, ili sudove uopće osloboditi takvog osoblja. Radnje i poslove koje obavljaju sudski službenici kao ovlaštene osobe ili kao dostavljači treba prepustiti pojedincima ili pravnim osobama koje se bave takvim poslovima u obliku redovnoga obavljanja registrirane poslovne djelatnosti, uz ispunjenje propisanih uvjeta i kvalifikacija. Takve su osobe, na primjer, tzv. ovršitelji, također privatni dostavljači. Postupak po kojemu bi oni obavljali potrebne radnje, osobito ovršitelji, trebao bi biti jednostavniji, ne suviše formalan, brz. To bi dovelo do skraćivanja ovršnoga postupka. Isto će se postići i ako se dostava povjeri privatnim dostavljačima za koje se može očekivati da će biti za to motiviraniji, snalažljiviji, fleksibilniji, nasuprot nezainteresiranim sudskim dostavljačima, koji veoma često, kao uostalom i poštanski dostavljači, dostavu obavljaju čak i protivno propisima.

Nema sumnje da je potrebno dvojako intervenirati u zakonsko uređenje ovrhe na nekretninama. Najprije u okviru već spomenute mogućnosti i potrebe da se dobar dio ovršnih radnji prepusti ovršiteljima, a i redukcijom mogućnosti izjavljivanja redovnih pravnih lijekova protiv svake odluke koja se donosi tijekom provedbe ovrhe na nekretninama, i to pravo priznati samo protiv rješenja o ovrsi, o dosudi nekretnine i o namirenju vjerovnika.²⁷ Navedeno bi, zajedno s otklanjanjem subjektivnih i objektivnih zapreka, trebalo osigurati bržu i

---

postupku predviđeno donošenje čak osam odluka, od kojih dvije moraju u principu postati pravomoćne. S obzirom na to da se zahtjev za zaštitu zakonitosti podiže protiv pravomoćnih odluka, taj bi se pravni lijek mogao ulagati protiv svake odluke u ovrsi na nekretninama (šest puta po makedonskom zakonu, a, u načelu, osam puta po slovenskom zakonu). U praksi Vrhovnog suda Republike Makedonije registriran je slučaj da je prihvaćen zahtjev za zaštitu zakonitosti podignut kada je sud pristupio prodaji nekretnine, a da takav zahtjev nije bio podignut protiv rješenja o dozvoli ovrhe, protiv kojega inače nije bio izjavljen redovni pravni lijek (v. S. Georgievski, Promeni vo izvršnoto pravo, Sudska revija, Skopje, april, 2000).

²⁷ Samo ukupna dužnina rokova za žalbu protiv rješenja koja se donose u ovrsi na nekretninama po makedonskom zakonu iznosi 48 dana, a po slovenskom 60 dana.

efikasniju provedbu te ovrhe, koja je sada nedopustivo duga, osobito kad se radi o realizaciji hipoteka.²⁸

3. I pored nedostataka u zakonima o sudskim postupcima, ne može se sva krivnja za suđenje u nerazumnom roku svaliti samo na zakon. Zakon, i kad nije najbolji, ako ga primjenjuju stručno osposobljeni suci, vični dobroj organizaciji provedbe postupka, te ako se i svi ostali sudionici u postupku savjesno i pošteno koriste svojim pravima, može dosta dobro funkcionirati i ostvariti svoju pravozaštitnu svrhu. Obrnuto, zakon može biti sasvim dobar, a njegovi učinci slabi ako ga se loše primjenjuje i ako se sudionici u postupku svojim pravima koriste nesavjesno i nepošteno.

Ipak, iz zakona treba ukloniti sve što omogućuje njegovu lošu primjenu te zloupotrebu procesnih prava. U vezi s lošom primjenom zakona postavlja se pitanje je li moguće sudu propisati rokove u kojima bi sud bio dužan poduzeti određene radnje, a posebno rok za donošenje odluke o tužbenom zahtjevu ili druge konačne odluke, kao i odluke o pravnim lijekovima, poput rokova za donošenje prvostupanjske i drugostupanjske odluke u upravnom postupku (šutnja administracije). Ili, ako takve rokove nije moguće propisati za opći parnični postupak, bi li ih, na primjer, bilo moguće predvidjeti za posebne postupke - za sporove male vrijednosti, zbog smetanja posjeda, mandatni postupak, odnosno za svaki postupak za koji je propisana hitnost postupanja. Razumije se da se pritom moraju poštovati objektivne i subjektivne okolnosti slučaja (v. *infra ad* 4).

4. Načelo suđenja u razumnom roku dolazi do izražaja najviše u slučajevima u kojima se sudski postupci neopravdano i nerazumno odugovlače preko vremenskih granica u kojima su mogli biti okončani. U tom smislu to načelo vodi računa o objektivnim i subjektivnim mogućnostima sudova.

U objektivne razloge za odugovlačenje postupka ubrajaju se uvjeti pod kojima sudovi rade (zgrade, potreban inventar, dovoljan broj sudaca i drugog osoblja, itd.), ali i sama organizacija sudova te njihova nadležnost kao i velik broj predmeta. Država je odgovorna za te razloge i dužna ih je otkloniti.

U subjektivne razloge za odugovlačenje postupka ubraja se neracionalna organizacija rada u sudovima te pogrešan raspored sudaca i ostaloga osoblja. Tu bi spadalo i loše programiranje vremena za poduzimanje radnji od strane

---

²⁸ U Republici Makedoniji ovrha na nekretninama radi realizacije hipoteka uvijek traje duže od četiri godine.

sudaca, njihova nepripremljenost u pojedinim slučajevima, nepotrebne odgode ročišta, kašnjenje u izradi sudskih odluka,²⁹ itd. Za sve su to odgovorni suci.

5. Obveza suđenja u razumnom roku je ozbiljna i njoj treba pristupiti s potrebnim respektom. Zbog povrede te obveze država je dužna strankama naknaditi štetu. Naknada se traži tužbom kojom se inicira parnični postupak. Iscrpljenjem svih instancija u zemlji, osuda na naknadu štete može se tražiti i pred Europskim sudom za ljudska prava.

Država je definitivno dužna naknaditi štetu prouzročenu suđenjem u nerazumnom roku kada se postupak prekomjerno odugovlači uslijed objektivnih razloga. Međutim, ako je do štete zbog suđenja u nerazumnom roku došlo uslijed subjektivnih razloga, država može tražiti od sudaca da joj refundiraju ono što je po toj osnovi platila.

Suđenje u nerazumnom roku karakteristika je suvremenog građanskog pravosuđenja u Republici Makedoniji. Tužbi za naknadu štete po toj osnovi još uvijek nema, ali ih treba očekivati.³⁰

IV. KVALIFICIRANO ZASTUPANJE STRANAKA

1. U Zakonu o parničnom postupku Republike Makedonije zadržana su u cijelosti rješenja iz Zakona o parničnom postupku iz 1976: stranke mogu radnje u postupku poduzimati osobno ili preko punomoćnika, a punomoćnikom može biti svaka poslovno sposobna osoba, osim onih koje se bave nadripararstvom. U parnici o imovinskopравnim zahtjevima ako je vrijednost spora iznad 1.000.000,00 denara (nešto više od 15.000,00 eura), punomoćnik pravne osobe može biti samo osoba s pravosudnim ispitom, a takav se ispit traži i za

---

²⁹ U praksi je tako registriran slučaj u kojemu je u sporu u kojem su bila predložena samo tri pisana dokaza sucu za izradu presude bilo potrebno deset mjeseci te slučaj u kojemu je njegovom kolegi u ovrsi na nekretnini radi realizacije hipoteke trebalo tri godine da donese rješenje o određivanju vrijednosti nekretnine nakon što je procjenitelj obavio svoj posao.

³⁰ Za suđenje u nerazumnom roku naknada štete može se zahtijevati ako se parnica vodi o tužbenom zahtjevu koji ne glasi na novčani iznos. Ta se naknada u pravilu ne bi mogla zahtijevati ako se parnica vodi o novčanoj tražbini, s obzirom na to da se šteta koju tužitelj trpi uslijed odugovlačenja postupka ublažava (amortizira) kaznenim kamatama, ako su dosuđene. U tim bi parnicama, međutim, naknadu štete mogao tražiti tuženik, razumije se ako se odugovlačenje postupka ne bi moglo pripisati njegovoj krivnji.

odvjetničkog vježbenika pred sudom prvoga stupnja kada zamjenjuje odvjetnika kod koga je zaposlen.³¹

Protiv mogućnosti da stranke u građanskom sudskom postupku zastupaju osobe koje nemaju stručne kvalifikacije i koje nisu registrirale djelatnost pružanja pravne zaštite, osobito zbog nereda do kojega je došlo u sferi pružanja pravne pomoći zaslugom same države,³² ustala je odvjetnička organizacija (Advokatska komora Republike Makedonije) zahtijevajući da zastupanje stranaka pred sudom mogu obavljati samo odvjetnici, a da pravne osobe mogu zastupati pravnicima zaposleni kod njih ako imaju pravosudni ispit. Time se ne negira pravo stranaka da same obavljaju radnje u postupku, bez punomoćnika. U prilog navedenog zahtjeva uglavnom se navode dva razloga. Prvi da je prema Ustavu Republike Makedonije odvjetništvo ustavna kategorija - javna služba koja osigurava pravnu pomoć i obavlja javna ovlaštenja u suglasnosti sa zakonom, drugi da je ta odredba u Ustavu (članak 53) uvrštena među odredbe kojima se utvrđuje korpus osnovnih sloboda i prava građanina, i to u pododjeljku o

³¹ Članak 82. stavak 1, članak 83. stavak 1, članak 84. i članak 88. stavak 3. ZPPRM.

³² Zakonom o odvjetništvu utvrđeni su samo poslovi pravne pomoći, a ne i javna ovlaštenja odvjetništva i odvjetnika. Zakonski utvrđeni opseg poslova rezerviran za odvjetnike poslije je smanjivan u korist nekih tijela, pojedinaca i pravnih osoba. Tako je prema Zakonu o javnom pravobraniteljstvu to tijelo pravni zastupnik države, njezinih tijela i fondova, prema Zakonu o obavljanju javnobilježničkih poslova javni bilježnici mogu zastupati stranke u nespornim slučajevima u kojima su sastavili određeni akt, prema Zakonu o industrijskom vlasništvu zastupnici nositelja toga vlasništva mogu biti fizičke osobe koje su završile pravni ili neki tehnički fakultet te pravne osobe koje zapošljavaju barem jednu osobu sa završenim pravnim ili jednim od tehničkih fakulteta, dok prema Zakonu o autorskom i srodnim pravima, zastupnik može biti svatko koga odredi nositelj prava. Osim za javnog pravobranitelja, niti jedan od navedenih zakona ne traži da bi zastupnik morao imati i svjedodžbu o položenom pravosudnom ispitu (za javnog bilježnika traži se javnobilježnički ispit, za zastupnika nositelja industrijskog vlasništva traži se ispit propisan Zakonom o industrijskom vlasništvu, dok se za zastupnike nositelja autorskih i srodnih prava ne traži nikakav ispit). Ipak, za svakog je od navedenih zastupnika karakteristično da su predviđeni zakonom, što uopće nije slučaj s pravnim konzaltingom. Imajući u vidu da je svako od tih zastupanja zakonom predviđeno posezanje u poslove koji su inače vezani uz odvjetničku profesiju, pravni je konzalting izvan zakona, što posebno iritira odvjetnike i tangira njihove materijalne interese. Upravo zbog toga, odvjetnička asocijacija u Republici Makedoniji upire prstom u taj konzalting, ali i u javno bilježništvo (usp. S. Georgievski, *Položba na advokatura vo Makedonija (aktuelni prašanja)*, Advokatura broj 1, maj 1999, 67-81).

osnovnim garancijama tih sloboda i prava, te da je zbog toga pravna zaštita odvjetništva i sama jedna od tih osnovnih garancija (*sui generis*).

2. Kvalificirano zastupanje stranaka u postupku pred sudovima, *nolens volens*, nameće se kao potreba i nužnost. Više je razloga tome, a dva su od njih osobito značajna za parnični postupak. Prvi bi razlog bile promjene koje je potrebno izvršiti, ako već nisu izvršene, npr. da je kontakt s prvostupanjskim sudom izvan ročišta moguć samo putem podnesaka, da sud nije dužan pomagati strankama u uklanjanju nedostataka u njihovim podnescima, da se *ius novorum* može koristiti u pravilu samo u odgovoru na tužbu, da je odgovor na tužbu obvezatan i da je njegovo propuštanje razlog za donošenje kontumacijske presude, itd. (v. *supra ad III.2.1*). Drugi bi razlog bio izmijenjena uloga stranaka i suda u materijalnom upravljanju parnicom, okolnost da bi to upravljanje prešlo na stranke, čime bi se promijenila pozicija suda, koji bi se sve više pasivizirao. Ta bi promjena bila konceptualnog karaktera, a njome bi se istovremeno rasteretili sudovi i suci. U slučaju Republike Makedonije ne treba odbaciti ni razloge koje je istaknula njezina odvjetnička asocijacija, pozivajući se na svoju ustavnu poziciju. Argumentacija odvjetničke asocijacije ima svakako načelni karakter, ali je i interesno i staleški determinirana.

Načini na koje bi se uvelo kvalificirano zastupanje stranaka u postupku pred sudovima mogu biti različiti, ali se te razlike uglavnom tiču prvostupanjskog postupka. Na kvalificiranom se zastupanju inzistira u postupku pred prvostupanjskim sudovima višega ranga,³³ a ako ne postoje prvostupanjski sudovi

---

³³ Prema slovenskom pravu, kvalificirano je zastupanje predviđeno za postupak pred okružnim sudom kao prvostupanjskim sudom, pred višim sudom kao žalbenim sudom te pred Vrhovnim sudom, a ne i pred mjesnim sudom (okrajno sodišče) kao prvostupanjskim sudom nižega ranga. Kvalificirano zastupanje obavlja odvjetnik, no i druga osoba koja je položila pravnički državni ispit. Ipak, u postupku po izvanrednim pravnim sredstvima punomoćnik može biti samo odvjetnik, a stranka ili njezin zakonski zastupnik mogu nastupati sami ako imaju položen pravnički državni ispit. Po njemačkom pravu odvjetnici obvezatno zastupaju stranke pred zemaljskim, višim zemaljskim i Saveznim sudom; radnje koje u postupku za koji je predviđeno takvo zastupanje obavi sama stranka ili njezin punomoćnik koji nije odvjetnik nemaju pravnoga učinka. Prema austrijskom pravu odvjetnici obvezatno zastupaju stranke pred prvostupanjskim sudom ako je vrijednost predmeta spora preko 30.000,00 ATS te pred višim instancijama, a austrijska pravna teorija razlikuje apsolutnu obvezu zastupanja i relativnu obvezu zastupanja, kada stranka može u postupku nastupiti sama, a ako za to ovlasti drugu osobu kao punomoćnika, ta osoba mora biti odvjetnik (v. L. Ude, op. cit., 38).

različitoga ranga, kvalificirano se zastupanje veže uz vrstu spora (*ratione materiae*) u kombinaciji s visinom vrijednosti predmeta spora.³⁴

3. Uvođenje kvalificiranog zastupanja u građanskom procesu, kada je propisano i u opsegu u kojemu je propisano, značilo bi da se strankama oduzima postulacijska sposobnost. Ako bi stranke unatoč tome poduzele procesne radnje, one bi bile bez učinka.

Kvalificirano zastupanje stranaka u postupku trebali bi obavljati odvjetnici jer se samo oni ovlašteno i profesionalno bave pružanjem pravne zaštite. Nije preporučljivo da se takvo pravo priznaje i drugim osobama koje su položile odgovarajući stručni ispit (pravosudni ispit, sudački ispit, odvjetnički ispit, pravni državni ispit), jer kada se propisuje kvalificirano zastupanje, potrebno je to vezati za profesionalno pružanje pravne pomoći. Iznimka može biti samo zastupnje pravnih osoba koje imaju u radnom odnosu pravnike s odgovarajućim kvalifikacijama.

Uvođenju kvalificiranog zastupanja u postupku prigovara se da nije u skladu s pravima pojedinca da sam određuje tko će biti njegov zastupnik (punomoćnik). Taj prigovor nije ni formalno-pravno utemeljen jer nije registriran slučaj da bi u nekom ustavu takvo pravo bilo zajamčeno kao ljudsko pravo. Uostalom, to pravo pojedincu (čovjeku) i nije uskraćeno, samo je usmjereno na krug kvalificiranih profesionalaca.³⁵

Kada se ističe takav prigovor, očito se ne uzima u obzir razlika između procesnog i izvanprocesnog zastupanja. To drugo zastupanje ovdje se ne razmatra. Ono prvo - procesno zastupanje - mora se tretirati kao drukčije i specifičnije od izvanprocesnog zastupanja. Kvalificirano zastupanje u postupku nije samo u interesu zastupane osobe (čak "svojevrсна garancija ljudskih prava"), ono je potrebno i radi osiguranja poštovanja prava drugih sudionika - protivne stranke, pa i samoga suda. I protivna stranka ima "pravo" da se prema njoj radnje poduzimaju kvalificirano, a i sud, čak i kad ne bi imao pravo tražiti od stranaka da mu pomažu u obavljanju svoje funkcije u konkretnom slučaju, ima "pravo" na to da se radnje pred njim poduzimaju kvalificirano i u skladu sa zakonom. A to se može postići ako radnje u postupku poduzimaju kvalificirane osobe koje to rade profesionalno. Potreba je za time evidentna ako se hoće osloboditi

³⁴ Takvo bi rješenje došlo u obzir i u Republici Makedoniji zbog jednostavne (ali ne i racionalne) organizacije sudova (v. *supra ad II.3*).

³⁵ Kao što svaki pojedinac ima pravo na izbor osobe koja će ga liječiti, ali to ipak mora biti liječnik s potrebnom dozvolom, tako je i svatko drugi koji "liječi" nadri liječnik.

sud od obveze da pomaže i podučava sudionike u postupku, odnosno da se to iznimno dopušta samo kad u postupku nastupaju stranke same.

4. Uvođenje kvalificiranog zastupanja dovodi do poskupljenja postupka kad je zastupnik odvjetnik. To bi kolidiralo s načelom socijalne pravde (v. *supra ad II.4*). *Mutatis mutandis*, radi se o prividu. Stručno i propisno provedeni postupak je kraći, a time i jeftiniji, tako da se može uzeti da se povećanje troškova zbog angažiranja odvjetnika prebija smanjenjem troškova zbog kvalificiranog obavljanja procesnih radnji. To posljednje ima i svoju širu dimenziju. Pojeftinjenjem postupka zbog uvođenja kvalificiranog zastupanja pojeftinjuje i rad sudbene vlasti, tj. smanjuju se za to potrebna proračunska sredstva, što za društvo nije zanemarivo ako se ima na umu da se sudskim pristojbama samo djelomično pokrivaju troškovi djelovanja sudova - uopće i u pojedinim slučajevima.

V. ZAKLJUČAK

1. Nova načela koja su elaborirana u ovom radu zahtijevaju odgovarajuća zakonska rješenja. Slijedeći bit i duh svakog od tih načela, mogu se utvrditi optimalna rješenja. Međutim, kada se ona približe radi usporedbe, dolazi se do zaključka da se neka od tih rješenja moraju odbaciti. Najviše trpi načelo socijalne pravde (v. *supra ad II.2*), koje uzmiče pred načelom suđenja u razumnom roku (v. *supra ad III.2*) i načelom kvalificiranog zastupanja stranaka u postupku (v. *supra ad IV.4*). To znači da se pravosuđenje u građanskim stvarima sve više udaljava, pa čak i otuđuje od najvećeg dijela populacije, od građana koji su slabog materijalnog stanja, kojih se broj ponegdje stalno povećava (npr. u Republici Makedoniji). To znači da za te građane građanski postupak postaje nedostupan jer je skup.

Razlozi takvoga stanja objektivne su prirode. S jedne strane, stalno raste broj sudskih sporova i drugih sudskih djela, što rezultira kroničnim opterećenjem sudova, velikim brojem neriješenih predmeta, prekomjernim odugovlačenjem sudskih postupaka. S druge strane, država nije kadra na to reagirati odgovarajućim povećanjem broja sudova, sudaca i ostaloga sudskoga osoblja, jer se i sama nalazi u financijskim poteškoćama. Povećanje sudskih pristojbi ne dolazi u obzir jer su one i sada visoke. I priznanje prava na oslobođenje od plaćanja troškova postupka (siromaško pravo) svodi se na oslobađanje od plaćanja sudskih pristojbi, što je nedovoljno.

2. Preuzimanje materijalnog upravljanja postupkom (parnicom) od strane stranaka znači napuštanje koncepcije aktivnog suda, koja je karakteristična za

pravne sustave zemalja tzv. germanskog pravnog kruga, u koji spadaju i zemlje koje su se osamostalile disolucijom bivše SFRJ. Ta promjena nije rezultat teorijskog proučavanja i analize da koncepcija aktivnog suda ne odgovara, da daje slabe rezultate, da je upravo ona razlogom za odugovlačenje postupka. Do te je promjene došlo pod pritiskom općeg materijalnog stanja tih zemalja, ali i drugih zemalja u tranziciji, koje pod tim pritiskom traže rješenja za smanjenje društvene (državne, proračunske) potrošnje.

3. Ima li se na umu to objektivno stanje, ali još više iz načelnih razloga, mora se voditi briga o tome da se u ovršnom postupku i postupku osiguranja i dalje poštuje načelo socijalne pravde, zaštite dužnika. Pravo na takvu zaštitu dužnik ima i prema Europskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava, ali to pravo dužnika treba zaštititi i osigurati i radi samog društva. S toga motrišta bilo bi asocijalno da se radi osiguranja tražbina vjerovnika, koje proizlazi iz njihovih odnosa s dužnicima, ide dotle da se dovodi u pitanje dužnikova egzistencija, osobna i kao ekonomske jedinice, da ga se pretvara u socijalni slučaj, koji pada na leđa društva, tj. na teret svih građana. Pritom bi se trebalo posve držati onoga što je optimalni i uravnoteženi standard europskoga prava do kojega se došlo njegovim dugotrajnim razvitkom od rimskih početaka do današnjih dana.³⁶

Summary

Stefan Georgievski*

NEW PRINCIPLES OF CIVIL JUDICATURE

Civil constitutions of countries in transition and their membership in the Council of Europe have differentiated some new principles of judicature that refer to judicature in civil matters, which are its constituent part. This article briefly outlines four principles: (a) the principle of priority and emergency of the protection of human rights and freedoms (see infra ad I), (b) the principle of social justice (see infra ad II), (c) the principle of trial within a reasonable time (see infra ad III) and (d) the principle of qualified

³⁶ V. Triva-Belajec-Dika, *Sudsko izvršno pravo*, Opći dio, 2. izd., Zagreb, 1984, 45-50.

* Stefan Georgievski, Ph. D., Professor, Faculty of Law, Krste Misirkov b.b., Skopje, Macedonia

representation of parties (see infra ad IV). The commentary on these principles is mainly based on the legislation of the Republic of Macedonia and on the international legal acts binding upon it.

Key words: civil judicature, principles, Macedonia, Council of Europe

Zusammenfassung

Stefan Georgievski**

NEUE PRINZIPIEN DER ZIVILGERICHTSBARKEIT

In den bürgerlichen Verfassungen der Transitionsländer und infolge der Mitgliedschaft dieser Länder im Europa-Rat sind einige neue Prinzipien der Gerichtsbarkeit statuiert worden, die sich auch auf die Zivilgerichtsbarkeit als einen der Gerichtsbarkeitszweige beziehen. Im folgenden Artikel werden vier der erwähnten Prinzipien umrissen: (a) das Prinzip der Priorität und der Dringlichkeit des Schutzes der Grundrechte und -freiheiten (s. untenstehend ad I), (b) das Prinzip der sozialen Gerechtigkeit (s. untenstehend ad II), (c) das Prinzip des fairen Verfahrens innerhalb einer angemessenen Frist (s. untenstehend ad III) sowie (d) das Prinzip der qualifizierten Vertretung der Parteien (s. untenstehend ad IV). Die Erörterung der genannten Prinzipien gründet sich vorwiegend auf der Gesetzgebung der Republik Mazedonien sowie auf den internationalen Gesetzesakten, zu denen sich Mazedonien verpflichtet hat.

Schlüsselwörter: Zivilgerichtsbarkeit, Prinzipien, Mazedonien, Europa-Rat

---

** Dr. Stefan Georgievski, Professor an der Juristischen Fakultät in Skopje, Krste Misirkov b.b., Skopje, Mazedonien

424. str. prazna